

A-RE-PA

Anàlisi del retard de la parla

Eva Aguilar Mediavilla
Miquel Serra Raventós

4a edició revisada

A-RE-PA
Anàlisi del retard
de la parla

A-RE-PA

Anàlisi del retard de la parla

Protocols per a l'anàlisi
de la fonètica i la fonologia infantil

Eva Aguilar Mediavilla
Miquel Serra Raventós

ÍNDEX

FITXA TÈCNICA	13
PRESENTACIÓ	15
1. INTRODUCCIÓ: AVALUACIÓ DE LA FONÈTICA I LA FONOLOGIA	17
1.1. Revisió de nocions bàsiques	20
1.2. Esquema de l'evolució de la parla	24
1.2.1. Abans de les primeres paraules: del balboteig a les primeres paraules	24
1.2.2. L'adquisició fonològica després de la primera paraula.	25
1.3. L'anàlisi de la fonologia	29
1.3.1. L'anàlisi jeràrquica	29
1.3.2. Processos de simplificació fonològica	32
1.3.3. Consideracions sobre les diferències dialectals	41
1.4. Les dificultats en l'adquisició de la parla	41
1.4.1. Maduració i aprenentatges: retard i trastorn de la parla	43
1.4.2. Un terme tradicional: les dislàlies.	45
1.4.3. Els problemes de la parla associats a altres patologies: retard mental, problemes orgànics, pèrdua auditiva i TEL/TDL	45
1.5. Objectiu general de les proves	48
2. PROVA DE RASTREIG	51
2.1. Objectiu.	51
2.2. Mètode	51
2.3. Material.	52
2.4. Tasca i manera de passar la prova de rastreig	53
2.5. Correcció.	54
2.6. Fulls de resum de la prova de rastreig	55
2.7. Barem	56
2.7.1. Mostra	56
2.7.2. Mètode	56
2.7.3. Resultats	57
2.8. Exemple de la prova de rastreig	69
3. VALORACIONS COMPLEMENTÀRIES	73
3.1. Objectiu.	73
3.2. Mètode	73

3.2.1. Entrevista amb els pares	74
3.2.2. Valoració de la cognició.	74
3.2.3. Valoració de la respiració i de l'aparell bucofonador	74
3.2.4. Audició	74
3.3. Tasques	74
3.3.1. Respiració	74
3.3.2. Aparell bucofonador	75
3.3.3. Audició	77
4. PERFIL FONETICOFONOLÒGIC	79
4.1. Prova de denominació.	80
4.1.1. Objectiu.	80
4.1.2. Mètode.	80
4.1.3. Material	80
4.1.4. Tasca	82
4.1.5. Correcció	82
4.2. Prova de narració	83
4.2.1. Objectiu.	83
4.2.2. Mètode.	84
4.2.3. Material	85
4.2.4. Tasca	86
4.2.5. Correcció	86
4.3. Prova de discriminació	87
4.3.1. Objectiu.	87
4.3.2. Mètode.	88
4.3.3. Material	89
4.3.4. Tasca	92
4.3.5. Barems de la prova de discriminació	93
4.4. Fulls de resum del perfil foneticofonològic	100
5. EXEMPLE D'UN CAS: VALORACIONS COMPLEMENTÀRIES I PERFIL FONETICOFONOLÒGIC	101
6. REFERÈNCIES	143
ANNEX I. QUADRES DE L'ALFABET FONÈTIC INTERNACIONAL I PROCESSOS DE SIMPLIFICACIÓ FONOLÒGICA	147
I.1. Quadre dels sons vocàlics de l'AFI per al català i el castellà	149
I.2. Quadre dels fonemes consonàntics del català i el castellà.	150
I.3. Quadre dels sons consonàntics de l'AFI per al català i el castellà	151
I.4. Quadre dels diacrítics de l'AFI per a la transcripció	152
I.5. Resum dels processos de simplificació fonològica	153
ANNEX II. FULLS DE RESPOSTES	155
II.1. Fulls de respostes de la prova de rastreig.	157
II.2. Fulls de respostes de les valoracions complementàries	163
II.3. Fulls de respostes del perfil	173
II.3.1. Fulls de respostes de la prova de denominació.	175
II.3.2. Fulls de respostes de la prova de narració	185
II.3.3. Fulls de respostes de la prova de discriminació perceptiva	199
II.3.4. Fulls de resum del perfil foneticofonològic	203

ANNEX III. LÀMINES	209
III.1. Làmines de la prova de rastreig	211
III.2. Làmines de la prova de denominació	227
III.3. Làmines de la prova de narració	259
III.4. Làmines de la prova de discriminació	269

AGRAÏMENTS

Els autors agraeixen la col·laboració de les entitats següents:

CEIP L'Areny, de Cornellà de Llobregat. CEIP Barrufet, de Sant Boi de Llobregat.
CEIP Esteve Barrachina, de Sitges; i, d'una manera especial, agraïm la col·laboració del director i dels professors que ens van facilitar la seva ajuda.
CREDA del Baix Llobregat; sobretot agraïm la inestimable col·laboració de Fina Colomé i Yolanda Abad.

Aquest treball no hauria estat possible sense l'ajuda de les persones següents (per ordre alfabètic):
Laura Bosch Galceran.

Claustre Cardona, per la seva ajuda en la baremació i la revisió, i pels seus suggeriments.

Josefina Carreras per les correccions realitzades.

Pilar Murtró, per la revisió de les valoracions complementàries.

Teresa Pañella Peral, pels dibuixos realitzats.

Dolors Riba (Universitat Pontifícia de Salamanca), pels seus comentaris i l'ajuda en la baremació.

Eva Roig, del CREDA de Lleida, per les correccions i per passar la prova.

Carmina Sanz Torrent, per ajudar-nos amb els dibuixos que no aconseguíem.

Mònica Sanz Torrent, per ajudar-nos a buscar els ítems i les seves inestimables correccions.

A més, volem agrair (per ordre alfabètic) a Sílvia Gázquez, Laura Herrero, Clara Llano, Sílvia Pañella, Montse Priego, Carol Riera Quintero, Belén Sánchez Mauri, Núria Sánchez, Anna Varela i Mónica Zapiarín Martín-Mora la seva inestimable ajuda per passar les proves per la baremació.

Aquesta publicació ha estat realitzada en part gràcies a la beca 1997FI00302 de la Generalitat de Catalunya.

FITXA TÈCNICA

Títol: A-RE-PA: Anàlisi del retard de la parla. Protocols per a l'anàlisi de la fonètica i la fonologia infantils
Autors: Eva Aguilar Mediavilla i Miquel Serra Raventós
Edició: Edicions de la Universitat de Barcelona
Edats d'aplicació: a partir de 3 anys
Proves:

Prova de rastreig

Objectiu: valorar en les categories de normalitat, immadures o de retard evolutiu i estructural el nivell foneticofonològic dels nens d'entre 3 i 6 anys.

Baremació: de 3 a 6 anys.

Valoracions complementàries

Objectiu: avaluar factors incidents a partir de les dades evolutives, de l'avaluació del nivell cognitiu, de la mobilitat orofacial, de la respiració i de l'audició.

Perfil foneticofonològic

Objectiu: establir el perfil de la competència foneticofonològica per elaborar els plans de la reeducació. Per fer aquest perfil es presenten tres instruments: dos de producció i un de discriminació perceptiva. També es presenta un protocol per al resum dels resultats.

Prova de denominació

Objectiu: fer el perfil productiu del nen en el context més simple de parla i en les estructures més senzilles. Està pensat i s'aconsella fer-lo servir en nens molt petits, després de la seva primera identificació i quan existeixen molts problemes en la parla.

Prova de narració

Objectiu: fer el perfil productiu de la parla del nen en un context de parla contínua. És aconsellable quan s'ha iniciat la reeducació, quan el nen manté problemes en la parla contínua i per comparar-lo amb la prova de denominació. A partir de 4/5 anys.

Prova de discriminació

Objectiu: fer el perfil de la percepció de contrastos fonològics del nen. Baremació: de 3 a 6 anys.

Fulls de resum

Objectiu: resumir les dades obtingudes a les proves per facilitar el resum diagnòstic i els plans de reeducació.

PRESENTACIÓ

L'*Anàlisi del retard de la parla* (A-RE-PA) que presentem és el resultat de la confluència de diverses circumstàncies, relatives al nostre treball clínic i investigador amb les dificultats del llenguatge, així com a la nostra docència sobre aquests aspectes. En primer lloc, és la continuació de la recerca, tant teòrica com aplicada, relacionada amb els problemes en l'adquisició normal i excepcional del llenguatge. En aquesta línia, fa bastants anys es va dur a terme un excel·lent treball, antecedent de l'actual, que va ser àmpliament difós: *Avaluació del desenvolupament fonològic en nens catalanoparlants de 3 a 7 anys*, de Laura Bosch (1987), del qual també hi ha una traducció al castellà (Bosch, 1983; 2003). Posteriorment, s'han dut a terme diversos projectes tant sobre l'adquisició del llenguatge (se'n pot veure un resum a Serra, Serrat, Solé, Bel i Aparici, 2000) com sobre patologies en la seva adquisició (Bosch i Serra, 1998; Serra, 1997; Sanz-Torrent, Aguilar, Serrat i Serra, 2001; Aguilar, 2002; Aguilar, Sanz-Torrent i Serra, 2003).

En segon lloc, una altra causa que ens ha mogut a la publicació de l'A-RE-PA ha estat la gran evolució que han experimentat els estudis i els coneixements sobre el processament fonològic i les conseqüències aplicades d'aquests estudis i coneixements. Aquests canvis han estat un incentiu fonamental en la creació dels perfils que es presenten aquí. Creiem que és un instrument molt útil, no només per a una avaluació inicial, sinó també per a la planificació de la reeducació i la seva avaluació contínua, tal com hem constatat en el nostre treball clínic al Servei Extern de Logopèdia de la Facultat de Psicologia de la Universitat de Barcelona i en alguns CREDA (Centre de Recursos d'Audició i Llenguatge de la Generalitat de Catalunya), on s'han anat polint les diverses proves.

L'A-RE-PA ha sorgit, en gran mesura, de la recerca longitudinal sobre els perfils dels nens amb retard del llenguatge, centrant-nos en el component fonològic i la seva fonètica. Com se sap, la gran majoria dels nens amb retard del llenguatge presenten dificultats en el component fonològic, cosa que fa difícil, en alguns casos, la distinció entre allò que és pròpiament un problema de parla del que és un problema del llenguatge, especialment als estadis inicials i en relació amb la morfologia. No obstant això, hi ha molts nens les dificultats més importants dels quals resideixen en la parla i fins i tot hi ha casos en què aquests problemes no concorren amb dificultats en el llenguatge. Bàsicament són aquests els nens que s'han tingut presents en preparar les proves que ara es presenten.

Hem fet l'esforç d'adaptar i publicar per a un ús professional el sistema d'anàlisi utilitzat per nosaltres. Tot i això, ateses les característiques del component analitzat, així com el tipus de necessitats que tenen els patòlegs del llenguatge i els logopedes, s'ha cregut necessari no només presentar l'anàlisi estructural i les seves fites evolutives —amb el fi de conèixer allò que els nens i les nenes saben i no saben fer—, sinó també la baremació de les proves de rastreig i de discriminació, presentant els resultats estadístics per edats per poder determinar amb més seguretat el nivell en què se situa el nen examinat.

L'A-RE-PA no és una prova amb la qual es puguin avaluar de manera global les habilitats i l'eficàcia comunicativa dels nens i les nenes, sinó que és un conjunt d'eines per avaluar de manera específica i aïllada la seva parla des dels tres anys. El propòsit és, en primer lloc, oferir un instrument simple i fàcil d'uti-

litzar en cas que hi hagi la sospita que el curs evolutiu pugui estar retardant-se o que no segueixi l'evolució esperada (prova de rastreig). En cas que es verifiqui la dificultat, oferim un segon instrument auxiliar —una guia senzilla en forma de qüestionari—, per obtenir informació sobre l'existència d'altres factors que puguin haver influït en el problema de parla que es vol avaluar (protocol d'avaluacions complementàries). Finalment, s'han preparat les eines més importants del procediment: el perfil foneticofonològic, amb les seves proves de denominació, narració i discriminació, per poder descriure de manera sistemàtica on i en quin nivell se situen les dificultats i, simultàniament, determinar els objectius de la intervenció en cas que es consideri oportuna.

Com passa amb tots els instruments especialitzats d'avaluació, el seu aprofitament pot ser molt divers segons com s'utilitzi. En principi, no substitueixen el coneixement que el professional té del nen o de la nena, coneixement que prové del bon contacte i que permet contextualitzar qualsevol intent de fixar en un protocol els coneixements i les habilitats que es descriuen als fulls de respostes o als informes corresponents. En segon lloc, la utilització depèn en gran manera de l'experiència de la persona que avalua. En aquest sentit, suggerim als estudiants que no pretenguin un aprenentatge ràpid i complet de les proves. Creiem que arribar a familiaritzar-se amb les dificultats i els processos de simplificació de la parla requereix un cert temps i que el procediment més útil pot ser dedicar-se durant un temps només a la prova de rastreig. Posteriorment, serà més fàcil entrar en les diferents proves que componen el perfil. Les persones que ja tinguin experiència, en canvi, poden trobar que les eines ofertes són una mica lentes. Certament, si es coneixen bé les dificultats de la parla es pot arribar a un resum diagnòstic de manera més ràpida que la presentada. En aquest cas, suggerim que, després de conèixer les proves, s'identifiquin quins aspectes d'aquestes poden ser d'utilitat. Segons la nostra experiència, la lentitud, al mateix temps que la sistematització, són un avantatge substancial en aquells casos que presenten moltes dificultats i on la intervenció resulta difícil de programar i d'avaluar-ne el progrés.

Qualsevol eina d'avaluació és un instrument modificable i millorable. En el nostre cas, i ateses les dificultats pròpies de la parla, ho és amb més gran motiu. Esperem que, amb la continuació de la nostra tasca de recerca clínica i amb les aportacions i els suggeriments que anem rebent, en un futur pròxim, aquests i altres protocols ens vagin facilitant el treball de millorar les habilitats comunicatives dels nostres nens i nenes.

1. INTRODUCCIÓ: AVALUACIÓ DE LA FONÈTICA I LA FONOLOGIA

Els protocols per a l'anàlisi del retard de la parla (A-RE-PA) que presentem aquí segueixen la pauta següent. Es tracta de fer una avaluació inicial simple (rastreig) per determinar fins a quin punt el nen o la nena estudiats estan dins de la normalitat, se situen en una zona de risc evolutiu que requerirà una avaluació posterior o presenten un retard que és segur d'acord amb un barem evolutiu i estructural.¹ Per poder determinar això, s'hi inclouen una sèrie de quadres on es descriuen els diferents processos i el percentatge d'individus que els fan. A més, es proporcionen una sèrie d'avaluacions complementàries per descartar o identificar aquells factors que puguin contribuir a les dificultats observades. Amb aquesta informació complementària, ja sigui obtinguda pels mateixos avaluadors o bé per altres especialistes, es pot passar a traçar el perfil fonològic a partir de les diverses proves que s'ofereixen: (1) denominació a partir d'imatges, (2) narració i (3) discriminació de paraules (parells mínims). Aquest conjunt de tasques permetran traçar un perfil de la parla precís, identificant les dificultats i el nivell on se situen, ja sigui segmental (fonemes), sil·làbic o d'estructura de paraules, cosa que permetrà actuar de manera específica i concreta per millorar la parla dels nens.

No s'hi inclou explícitament una prova d'imitació, atès que el mateix avaluador pot repetir les proves seguint aquest mètode.

El lector, davant d'aquest pla d'avaluació, pot tenir la impressió que comporta una laboriositat que pot desanimar-lo en l'ús dels diversos protocols. No obstant això, ràpidament podrà veure que es tracta de diverses eines, sobretot dins del perfil, i que *no totes són d'ús obligat, sinó que han de ser utilitzades segons els objectius que cada professional es plantegi davant l'avaluació*.

L'A-RE-PA no està pensada per avaluar directament altres components de la parla com ara la fluïdesa o la prosòdia. Tampoc està dissenyada específicament per a l'avaluació de nens amb dificultats addicionals de tipus motor o amb altres característiques clíniques (síndrome de Down, paràlisi cerebral, etc.). Això no vol dir que les pautes estructurals de la parla que s'hi descriuen no puguin ser una bona guia perquè, tenint en compte les dificultats específiques d'aquests nens, es pugui traçar el seu propi perfil, per després intervenir d'acord amb les seves característiques.

Les principals novetats que s'introdueixen en l'avaluació foneticofonològica són:

- L'actualització de la prova de rastreig.
- La preparació d'un perfil de producció exhaustiu.
- La preparació d'una prova de discriminació mitjançant parells mínims, amb la corresponent baremació.

1. Les proves de rastreig i de discriminació presenten, més que una baremació estrictament, un estudi estadístic, atès que no s'han fet proves de validesa ni deficiabilitat.

- La classificació dels contrastos fonològics a la prova de discriminació segons la seva articulació i segons el tipus de contrast, a fi de permetre una fàcil comparació amb el perfil productiu.
- L'anàlisi jeràrquica per nivells de paraula, síl·laba i segment.

La introducció de l'anàlisi jeràrquica en totes les proves és un canvi de procediment teòric important, amb què s'analitzen tres components: el component *segmental*, que és el que tradicionalment s'ha estudiat en els perfils fonètics; el *síl·labc*, i el que correspon pròpiament a l'*estructura de paraula*, tant en situació aïllada com en parla connectada. Tant l'anàlisi del nivell síl·labc com la del nivell de paraula són de nova incorporació i és possible que per a alguns professionals requereixin algun tipus d'informació addicional a la que es presenta en aquest llibre. Per això es recomana revisar algun manual d'adquisició en general (vegeu, per exemple, Serra et al., 2000, cap. 4; Fletcher i Macwhinney, 1995; Fletcher i Garman, 1992; Barret, 1999; Clemente, 1995, entre d'altres) o de fonètica i fonologia en particular (vegeu, per exemple, Handford-Bernhardt i Stemberg, 1998; Vihman, 1996; Ferguson, Menn i Stoel-Gammon, 1992). Sabem que no és simple passar d'una concepció de la producció basada en unitats del tipus fonema / segment a una de més dinàmica en què es considera com a unitat la síl·laba —per exemple, en les simplificacions de consonants finals— o la paraula —per exemple, les omissions de síl·labes, i manteniment d'assimilacions entre síl·labes—, cosa que fa que requereixin un treball específic en cada una d'aquestes unitats. D'altra manera, les modificacions dels fonemes, fins ara tractats com a unitat principal i independent, no són plenament funcionals i es donen les típiques dificultats que alguns logopedes comenten: “És que no generalitzen el que han après”, o “han après a dir el fonema /s/ però no hi ha manera que l'apliquin a altres paraules”.

Amb la inclusió d'aquests dos nivells addicionals no es resolen tots els problemes, però podem apropar-nos més a conèixer millor les unitats mencionades: fonemes, plantilles síl·lábiques i de paraula que els nens hagin adquirit ja o aquells que controlen a mitges o no han incorporat encara al seu repertori. En altres paraules, cal conèixer la “competència fonètica i fonològica” del nen o la nena per poder-los ajudar. Com bé saben les persones amb experiència, moltes vegades es produeixen simplificacions que tenen una etiologia difícil de descobrir, probablement perquè es tracta de problemes superposats de difícil identificació i tractament. Il·lustrem amb un exemple el que volem expressar sobre les unitats, els nivells i la interacció entre aquests:

Si el nen diu “*bobu*” per *globus*, haurem d'estudiar si:

- Existeix un problema amb el fonema /g/ en contextos simples d'atac.
- Fa el fonema /g/ en altres paraules i posicions.
- Controla l'esquema síl·labc que inclou la possibilitat d'un atac amb doble consonant /gl/.
- Sabem fins a quin punt no es tracta d'una simplificació de la paraula que incideix en l'harmonia síl·lábica (assimilació).
- És una dificultat en la temporització ràpida.
- És una dificultat induïda pel context previ o posterior.

En el cas, possible, que coexisteixin totes les causes simultàniament, és necessari treballar cadascun dels nivells per separat i a partir d'unitats simples: el fonema en síl·labes i posició simple, per veure si és contrastat (en percepció i producció) o bé només és substituït (*g* - *b* a *gat*, *pega*, etc., o en altres contrastos /k/, /p/, etc.). En el nivell de la síl·laba, cal revisar si en un entorn de paraula fàcil (*bleda*, per exemple) també es produeix la simplificació del grup consonàntic, o bé aquesta simplificació és finalment el resultat d'una assimilació (síl·lábica) deguda al tipus de paraula amb contrastos prou difícils perquè el nen pugui mantenir diferenciades les síl·labes que la formen. A l'exemple anterior s'ha pogut veure com una producció pot reflectir diversos problemes, que hauran de ser descoberts un per un coneixent com els nens controlen cada una de les propietats que els diversos nivells d'anàlisi ens aniran presentant.² Tot i disposar de

2. Tots els conceptes inclosos en aquest exemple seran explicats àmpliament més endavant.

les eines per a aquest tipus d'anàlisi, molt sovint no és possible identificar les dificultats amb seguretat en els nivells mencionats. Llavors no hi ha altre remei que seguir treballant per modificar cadascun d'aquests nivells, per separat i en contextos tan simples com sigui possible, i aconseguir enfortir les estructures de paraula i de síl·laba, així com les dels fonemes que encara no s'han aconseguit.

Juntament amb la precisió que pretenem, volem emfatitzar, en contra del que normalment se suposa, el fet que *les produccions dels nens amb dificultats no són ni estables ni sistemàtiques*. Tampoc no es tracta que els "errors" siguin només canvis o eliminacions sense cap relació amb un sistema fonològic. Aquest èmfasi és necessari si es vol mantenir una concepció funcional de la fonètica i, per tant, considerar-la com un mitjà articuladori sonor per poder conduir significats de manera contrastiva, és a dir, **la fonètica i la fonologia no són un fi en si mateixes, sinó un mitjà per comunicar eficaçment significats**. En altres paraules, som davant un ús aplicat de la fonètica per a un treball que requereix precisió però no una "correcció formal total", ja que aquesta no és possible, ni a la percepció ni a la producció, i menys encara a la transcripció que fan els avaluadors.

No obstant això, sí que seran necessaris uns coneixements bàsics per poder fer la transcripció i les anàlisis corresponents a fi de traçar les línies de treball, la progressió i la jerarquització dels canvis, d'acord amb la competència final que es pretén. Aquesta competència pot ser molt diversa, no només a causa de la capacitat del nen i de l'edat en què s'inicia la intervenció, sinó també pels dialectes i, fins i tot, per les pronunciacions diferents que tenim cadascun de nosaltres. L'objectiu pretès ha de ser una parla progressivament intel·ligible i no que el nen o la nena parlin segons un patró adult ideal.

Un criteri funcional que és important introduir des d'un principi és que alguns errors articuladoris no tenen cap importància amb vista a l'habilitat de transmetre significats a partir dels sons de la parla. Moltes persones no professionals, per exemple, identifiquen com a "problema de la parla" la pronunciació poc afinada o incorrecta de /s/ o /r/. Segons el criteri que nosaltres seguim, no seria necessari iniciar la reeducació en aquests casos, tot i que pot ser una raó suficient si la família ho creu oportú. En altres paraules, els criteris per determinar un retard, una dificultat o simplement una mala articulació han de ser clars per poder prendre les decisions oportunes. És més necessari reeducar un nen per la imprecisió articulatòria dels fonemes centrals, com ara /l/, /r/ i /d/, tot i que sigui capaç de discriminar-los, ja que poden provocar més problemes d'intel·ligibilitat de la parla que altres dificultats més notòries però de menor importància amb vista a la comunicació, la incorporació de la morfologia, l'ús de paraules funcionals (articles, etc.) o per al posterior aprenentatge de la lectoescriptura.

Continuem encara una mica més amb els criteris. És obvi que els nens no inicien la seva parla amb una competència adulta com la que tindran després d'uns anys. Però no és fàcil diferenciar el que és una evolució "normal" de la que és "lenta" però segueix l'evolució corresponent, o d'aquella altra "retardada" que fixa processos o estratègies de simplificació que dificultaran la seva posterior modificació, especialment si surt del "període sensible" amb recursos no apropiats (vegeu Serra et al., 2000, cap. 2 i 4). Juntament amb això, s'ha d'afegir que l'articulació, com a aspecte més extern de la parla i del llenguatge, és fàcilment detectable, i a vegades amaga altres dificultats més complexes d'analitzar i que no s'han d'oblidar. Tenir un bon coneixement de l'evolució general de la parla i del llenguatge és imprescindible per poder saber si al costat de la dificultat més evident de la pronunciació de les paraules hi ha altres problemes tant de parla com de llenguatge o fins i tot de tipus més general, com ara d'inhibició comunicativa o de dificultats cognitives.

Existeixen diferents criteris per parlar de "normalitat". El primer que usualment es fa servir és el cronològic, és a dir, si l'evolució coincideix amb el que fan la majoria dels nens. Aquest criteri generalment es concreta amb una tolerància d'uns sis mesos o fins i tot d'un any, especialment als inicis (vegeu els criteris per al llenguatge a l'A-RE-LL). Però, per a la parla, l'aspecte cronològic no és tan important com l'estructural, és a dir, què saben fer els nens i en quina seqüència van aconseguint-les. La guia sobre la cronologia i l'estructura evolutiva que es presentarà a les properes pàgines com a ajuda no s'ha de prendre al peu de la lletra. El criteri que generalment s'usarà quan es digui que als X anys ja s'ha adquirit tal fonema o estructura normalment es basa en el fet que el 90% dels nens de l'edat referida ja aconsegueixen produir-los correctament. Més endavant, en presentar un resum de les fites evolutives esperades es concretaran més aquests criteris cronològics i estructurals.

Quan parlem de criteris d'evolució normal o retardada és necessari tenir en compte alguns problemes que poden obscurir o dificultar les valoracions. En primer lloc, cal considerar el tipus de llengua de l'entorn. És a dir, si els pares (o germans) o mestres exposen el nen a una parla defectuosa, o si la llengua és d'un tipus dialectal diferent a la del lloc on s'examina el nen (immigració). En aquests casos, les produccions que poden semblar simplificades o defectuoses no ho són en realitat i no s'ha d'exigir al nen que faci estructures o fonemes que no ha conegut prèviament. També s'ha de preveure la possibilitat d'un idiolecte familiar en el qual s'hagin acceptat com a paraules certes simplificacions dels nens. Si el nen es diu Jordi o Jorge i ell diu “*toti*” s'ha de verificar fins a quin punt aquesta paraula, o d'altres, s'ha incorporat al llenguatge de la seva família i per això no s'ha modificat.

Com es tractarà més endavant, la situació de bilingüisme en què es troben una gran quantitat de nens al nostre estat, o en d'altres, presenta una dificultat important per a una anàlisi d'aquest tipus, tant per situar el nen a la baremació que es presenta, com per les característiques pròpies de cada llengua que es vol estudiar. Cada avaluador haurà de prendre diverses decisions importants sobre “la llengua que s'ha d'avaluar” i quins contrastos han de ser considerats importants. Algunes recomanacions específiques sobre aquesta qüestió es faran a la presentació de les pautes d'avaluació i correcció.

En segon lloc, s'han de conèixer totes les circumstàncies que tinguin relació amb la parla dels nens i les nenes avaluats. Entre d'altres, tindrem en compte els aspectes clínics, maduratsius i educatius (vegeu les valoracions complementàries), així com tots aquells factors que puguin ser rellevants: factors ambientals, lingüístics o d'altre tipus, de la dinàmica de la família, la situació entre els germans, els desplaçaments llargs, les hospitalitzacions, etc. No és necessari acumular informació irrellevant, però tampoc s'han d'oblidar factors que puguin passar desapercebuts i que, a vegades, no s'arriben a conèixer fins després d'un temps d'intervenció.

Finalment, es vol insistir que el criteri més important, en aquest tipus d'avaluacions, és seguir i observar el progrés de cada nen. Cal mantenir l'atenció en el problema, sense angoixar els nens amb correccions, veure la seva evolució i com modifica o incorpora nous sons en paraules cada vegada més complexes, veure si fa comentaris sobre la pronúncia dels altres, especialment de nens menors, i observar si distingeix entre el seu model i el dels adults —com passa en el típic fenomen *fis*: “Et dius Mata? – No, no em dic Mata, em dic Mata [per Marta]”, (Serra et al., 2000). Seguir de prop l'evolució és el mètode més segur de veure el progrés cap a una competència adulta sense cap dificultat en la comunicació o en l'escolarització dels nostres nens.

1.1. Revisió de nocions bàsiques

Per facilitar la comprensió de la prova, d'aquelles unitats i nivells que s'avaluaran, serà útil revisar una sèrie de conceptes per evitar confusions, però sobretot per poder atorgar la importància que moltes nocions tenen en el tipus d'anàlisis que es proposarà, així com per comprendre millor l'evolució que es presentarà en l'apartat següent.

Per a una revisió d'aquestes nocions bàsiques pot consultar-se, per exemple, Serra et al. (2000, cap. 4). Per a un coneixement més sistemàtic és recomanable seguir manuals com el de Martínez-Celdrán (1994); manuals de transcripció com el de Bonet, Lloret i Mascaró (1997) o el de Carrera (1995). En cas de buscar més informació, poden consultar-se tractats avançats com el de Hardcastle i Laver (1997), Goldsmith (1995) o Ball (1995). En cas de buscar més documentació per a l'adquisició excepcional o amb dificultats, recomanem Ingram (1983), González Valenzuela (1989), Stoel-Gammon i Dunn (1985), Blanken (1993), Narbona i Chevie-Muller (1997) o Magnusson (1983).

Perquè els components del llenguatge (sintàctic, morfològic, lèxic, etc.) funcionin, és necessari que incorporin un suport físic, que no té significat en si mateix, però que permet emmagatzemar-los, activar-los, reconèixer-los i transmetre'ls: es tracta dels seus sons i de la seva melodia, o component fonològic del llenguatge. Seguint unes pautes —d'una banda, sensorials i motrius, perquè la parla sigui *perceptible* i, de l'altra, de tipus convencional marcades per la resta de components, perquè sigui *recognoscible*—, els sons de la parla es converteixen, una vegada combinats, en paraules i oracions. Totes les formes lexicals i gramaticals, i algunes de tipus pragmàtic, tenen la seva corresponent forma sonora.